

сфері праці. Наявність профільних законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» №2866-IV від 08.09.2005, «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» №5207-VI від 06.09.2012 (із змінами) не вирішують на належному рівні проблему гендерної дискримінації, зокрема у формі сексуальних домагань на робочому місці, що призводить до руйнації самої концепції гідної праці та нівелює значимість її компоненти – відсутність будь-яких форм дискримінації. А тому, на наше глибоке переконання, комплексний та системний підхід до розроблення нових та якісного покращення існуючих положень національного законодавства у напрямку протидії гендерній дискримінації через викорінення сексуальних домагань та насильства на робочому місці є визначальним елементом у сприянні жінкам та чоловікам займатися гідною працею.

Список бібліографічних посилань

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.

2. Проект Трудового кодексу України : від 27.12.2014 № 1658 / ініціатор М. М. Папієв // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221 (дата звернення: 15.04.2020).

Одержано 17.04.2020

УДК 343.98

Світлана Василівна Лук'яненко,

судовий експерт відділу економічних досліджень

Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОМПЛЕКСНИХ КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

Під електронним документом в законодавстві України розуміють документ, інформацію в якому зафіксовано у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, що визначено ст 5 Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [6].

Також згідно ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [6] оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора. Електронна копія електронного документа засвідчується в порядку, встановленому законом, а копією документа на папері для електронного документа є візуальне подання електронного документа на папері, засвідчене в порядку, встановленому законодавством.

Попри невпинний розвиток електронного документообігу та використання електронних документів на практиці, їх використання при проведенні економічних експертиз має певні складності. Так, на думку Т.М. Реви [5, ст.58] експерт, досліджуючи електронний документ повинен забезпечуватися необхідними технічними засобами для проведення експертизи, не маючи при цьому змоги змінити його початкову структуру і зміст. Найчастіше електронні документи зберігаються в базах даних програм для ведення бухгалтерського та податкового обліку, які використовує суб'єкт господарської діяльності. Їх дослідження потребує від експерта не лише належної професійної підготовки; вони мають бути програмно сумісними з технічними засобами, якими користується експерт.

При цьому, експерт-економіст повинен знати особливості функціонування комп'ютерних систем бухгалтерського обліку та вміти ними користуватися, а також оцінювати достовірність та якість даних на носіях електронної інформації, знати методику їх дослідження, щоб надавати обґрунтовані відповіді на поставлені перед ним запитання. Дану проблему можна вирішити, якщо проводити комплексну комп'ютерно-технічну і економічну експертизу. Результати якої, як зазначають Завдов'єва І.Г., Макарук Е.Є [3], мають стати не лише теоретичною та практичною основою комплексної комп'ютерно-технічної та економічної судової експертизи, а й сприяти слідчим і судовим органам у розгляді економічних

правопорушень, вчинених з використанням комп'ютерної техніки та засобів зв'язку.

Результати аналізу правових норм та наукової літератури [4; 5, ст.150] дозволяють виокремити такі ознаки комплексної експертизи: – наявність спільного об'єкта дослідження; – одночасна спільна участь у проведенні експертизи кількох (не менше ніж двох) експертів з різних експертних спеціальностей (стосовно дослідження, про яке йдеться, – експерта з комп'ютерно-технічної експертизи (далі – КТЕ) та економіста) або проведення дослідження одним експертом із цих самих експертних спеціальностей; – неможливість вирішення питань у межах експертизи одного виду або шляхом послідовного проведення кількох окремих самостійних експертиз (комплексу експертиз).

На сучасному етапі в практиці боротьби з організованою економічною злочинністю часто виникає необхідність одночасного застосування знань декількох різних областей науки, що являє собою зміст комплексного підходу до дослідження об'єктів.

Особливо актуальним даний підхід є в справах, пов'язаних з легалізацією (відмиванням доходів), тому що зазвичай бухгалтерські документи, які є об'єктами економічної експертизи, мають запутаний або фрагментарний характер та вилучаються слідством на електронних носіях.

Метою даного дослідження є систематизація завдань при призначенні та проведенні судових комп'ютерно-технічної і економічної експертиз, спрямована на досягнення максимального рівня методичного забезпечення доказової бази.

Предметом комплексної комп'ютерно-технічної і економічної експертизи є дослідження документальної і законодавчої обґрунтованості здійснення господарської та фінансово – економічної діяльності підприємств і організацій всіх форм власності, пов'язаної з інформацією, яка створюється, обробляється і зберігається на комп'ютерних носіях. Комплексна комп'ютерно-технічна та економічна експертиза виражається в спільній оцінці і інтеграції результатів проведених експертами КТЕ (скорочення - комп'ютерно-технічна експертиза) та експертами - економістами досліджень з метою отримання спільних відповідей на питання, що належать до сфери загальної (сукупної) компетенції цих експертів. При всій теоретичній обґрунтованості даних положень, слід врахувати, що

дане питання, особливо в світлі комплексності економічних і комп'ютерно-технічних експертиз, не такий простий, як може здатися на перший погляд. Навіть почавши комплексну експертизу і провівши дослідження, експерти різних областей знань можуть прийти до висновку про те, що вони не можуть втручатися в галузь інших знань, не можуть сформулювати загального висновку, тоді кожен з експертів робить власний висновок за результатами свого дослідження. Для уникнення подібної ситуації на вирішення комплексної експертизи ставлять зазвичай 1-2 кардинальних питання, які мають на увазі наявність будь-яких загальних (суміжних) зон в різних областях знань. Наприклад, прикладом такого питання є необхідність вирішення завдання при проведенні комплексної судово-економічної та комп'ютерно-технічної експертизи, пов'язаної з пошуком інформації на електронних носіях яка характеризує різні сторони фінансово-економічної діяльності підприємства. Саме по собі виявлення і відновлення будь-якої інформації, що міститься на комп'ютерних носіях, входить в область спеціальних знань експерта з КТЕ, як правило, не представляє для нього проблеми. А пошук «економічно значущої» інформації вже не можливо здійснити без урахування думки експерта-економіста, який і формулює запит до системи, в форматі, запропонованому експертом КТЕ.

Однак, на відміну від однорідної експертизи, де всі експерти мають рівну компетенцію, при комплексній експертизі, їх компетенція не однакою, причому ця неоднаковість може виражатися в розходженні не тільки спеціальностей, а й більш вузьких спеціалізацій. На відміну від комплексних експертиз, послідовні експертизи можуть бути призначені як щодо одного і того ж об'єкта, так і групи об'єктів. Кожна з цих експертиз виконується окремо і оформляється окремим висновком. При проведенні послідовних експертиз, керівнику експертної установи необхідно визначити порядок їх виконання.

Необхідно зауважити, що поєднання в суворій послідовності таких експертиз, як КТЕ і судово-економічна експертиза вимагає участі проміжної ланки - ініціатора, який призначив експертизу. Це викликано тим, що до призначення економічної експертизи ініціатор повинен здійснити оцінку отриманих попередньою експертизою (КТЕ) результатів на предмет відповідності інформації, що

міститься на електронних носіях, до діяльності господарюючого суб'єкта, до періоду дослідження, тобто до предмету судово-економічної експертизи, співвідношення даних, отриманих в результаті КТЕ, з даними офіційного бухгалтерського обліку і звітності підприємства. І тільки після цього особа, що призначила експертизу, може чітко сформулювати експертну задачу перед експертом-економістом. При цьому в якості вихідних даних при виробництві судової економічної експертизи будуть виступати дослідження і результати, відображені у висновку раніше проведеної КТЕ. Порівнюючи можливості комплексної і послідовної експертиз, слід зазначити, що комплексування є найбільш вдалою формою застосування спеціальних знань, оскільки при проведенні комплексної експертизи вирішення виникаючих проблем при проведенні дослідження здійснюється експертами спільно, а при послідовних - експерт, який проводить другу експертизу, обмежений результатами першої, і немає можливості заповнити прогалини, які пов'язані зі специфікою комп'ютерної інформації, матеріалізація якої можлива лише методами КТЕ. Практика показує, що вирішення питань, поставлених перед експертом КТЕ, таких як, «Чи є на носіях інформації файли, що стосуються фінансово-господарської діяльності підприємства (окремого суб'єкта)?», «Чи є інформація на носіях, що містить: авансові звіти (платежі) , активи бухгалтерського балансу, сальдо, векселі, платіжні доручення, чеки, інвентаризаційні документи, бухгалтерські проводки та ін.? », виходять за рамки компетенції експерта КТЕ. Однак, при комплексному дослідженні за участю експертів комп'ютерної техніки та економістів, подібні питання вирішуються без обмеження компетентності.

Завдання, які можуть вирішуватися комплексними комп'ютерно-технічними та економічними експертизами, їх доказове значення, глибина проведеного дослідження не можуть бути забезпечені призначенням і проведенням окремих експертиз. Комплексна комп'ютерно-технічна та економічна експертиза в ряді випадків дозволяє більш повно досліджувати матеріали справи, і давати відповіді на питання, які під час проведення окремих досліджень залишаються без вирішення.

Список бібліографічних посилань

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення: 27.04.2020).

2. Рева Т. М. Електронні документи як об'єкт судової економічної експертизи. *Криміналістичний вісник*. 2020. № 32 (2). С. 53–59.

3. Завдов'єва І. Г., Макарук Е. Є. Особливості призначення і проведення комплексних комп'ютерно-технічних та економічних судових експертиз. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2 (22). С. 107–111.

4. Комаха В. О. Тактические особенности предварительного исследования криминалистических объектов и назначения судебных экспертиз : монография. Вінниця : ДПДКФ, 2006 736 с.

5. Кім Е. П., Цой В. А. Проблеми комплексної експертизи. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. 2012. Вип. 12. С. 145–152.

Одержано 28.04.2020

УДК 331.215.246.4

Олена Василівна Маніна,

*заступник завідувача відділу економічних досліджень
Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного цен-
тру МВС України;*

Тетяна Олександрівна Ольховікова,

*старший судовий експерт Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України*